

VEGYESEK.

— **A zsufoaltság.** A pénzügyi nehézségek nálunk tulságos súlylyal szoktak érvényesülni a kulturális kérdések eldöntésében, azokkal szemben csak nehéz és kitartó küzdelem árán lehet boldogulni. A zsufoaltság kérdésének megoldását is főleg pénzügyi nehézségek akadályozzák, örömmel látjuk azonban, hogy az akadály megostromlásában a kitartó küzdelem sem hiányzik. A küzdők élén maga a kultuszminiszter áll, a ki 1901-dik évi beszédében a baj meglétét elismerte és káros hatására rámutatott. A mult évben a Középiskolai Tanáregyesület hozta ujra szönyegre a kérdést, most pedig a legilletékesebb testület: az Orsz. Közokt. Tanács állandó bizottsága is foglalkozott vele Riedl Frigyes beható tanulmánya alapján. Hogy a baj, főleg a középiskolákban, milyen nagy terjedelmű, arra nézve a Középiskolai Közölnyből vesszük ki ezt az adatot: a mult évben volt 1561 középiskolai osztályunk, ezek közül 285 osztályban volt a törvényesen megengedett 60, sőt több tanuló, s még további 263 osztályban 50-nél több, a melyek már szintén zsufoalt osztályoknak tekinthetők. Összesen tehát 548, *több mint egy harmada* az összes osztályoknak zsufoalt volt. Ez nem szétszort jelenség, hanem olyan elterjedt baj, a melynek általánosan kell éreztetnie kedvezőtlen hatását. E kedvezőtlen hatást minden hozzászólo helyesen és éles világításban tünteti föl, mégis úgy tetszik, hogy inkább elöterbe van állítva a tanulmányi eredmények veszélyeztetése, mint a nevelő hatás fogyatékossága. Pedig a zsufoaltságnak a nevelésre való káros hatása még kétségtelenebb és nagyobb fokú, mint a tanulmányi eredményre. Az iskola, mint egész, általános nevelő hatását abban fejt ki, hogy tanítványait folytonos és becsületes kötelességteljesítéshez szoktatja. Ha a tanuló nem érzi folytonosan a rá való gondot, ha ennek morális nyomása gyengül, kibuvókat hagy, akkor föl is használja a kibuvót 100 közül 90, s elég egy kis rés, hogy azután a többi 10 is el kezdjen a 90 után szivárogni. A zsufoaltság pedig óriási mértékben szaporítja a kibuvások lehetőségét. A másik fele az iskolai nevelésnek a tanároknak a tanulókra kifejtett egyéni hatásán sarkallik. Ez öntudatosan és biztosan csak úgy irányítható, ha a tanár mindenik tanítványának egyéni lelkületét ismeri. Ez pedig lehetetlen a zsufoalt iskolákban, s még hozzá a mi középiskoláinkban, a hol a szaktanítás tulzása miatt egy-egy tanár csak heti egynehány órán foglalkozik egy osztálylyal. A nevelési eredmény biztosítása elébb való érdek, mint a tanulmányi eredményé, mert ez utóbbinak is az előbbi az előfeltétele; a föl-

ébresztett és folyton ébren tartott kötelességérzet nélkül tanulmányi eredmény sincs. — A mi különösen középiskoláink zsufoltságát s annak pénzügyi oldalát illeti, nem mulaszthatjuk el rámutatni egy körülményre, mely a pénzügyi nehézségeket jelentékenyen csökkentené. Értjük ez alatt polgáriskoláink fölhasználását. Nehezen illik össze arról panaszkodni, hogy nincs elég pénzünk kulturális intézményekre s a mellett meglevő ilyen intézményeinket parlagon hagyni vagy legalább is nem használni ki eléggé. Nehéz volna pontosan megmondani, hogy mennyi, de mindenki tudja, hogy igen jelentékeny hányada, legalább is egy negyede a középiskolai tanulóknak nem aspirál főiskolai tanulmányokra, hanem az önkényességi és egyéb kedvezményekért lepi el a középiskolákat. A főiskolákra nem aspiráló, de mégis középfokú iskolázásra törekvő elemek számára szerveztetett a polgáriskola, a mely ma is már 20,000-nél több fiút iskoláz s von el a középiskoláktól. De hogyan fejthesse ki teljes hatását, s a többek közt hogyan vonhassa el teljesen a középiskoláktól a nem odaváló elemeket, ha meg van vonva tanítványaitól mindaz a kedvezmény, a mely egy ilyen fokon iskolázott ifjút méltán megillet? Már pedig ha megilleti, meg is akarja szerezni s meggy oda, a hol megszerezheti: a középiskolákba, s újabban még a kereskedelmi iskolákba. A mennyi középiskolánk most van, azzal középiskolai szükségletünk most és még hosszú időre fedezve volna, ha nem kellene egyuttal felsőpolgáriskolai szükségletünket is azzal fedezni, holott polgáriskoláink felső osztályainak befogadó képessége kihasználatlanul hever. Polgáriskoláink huzódó reformja nagyot segítene a többek között középiskoláink zsufoltságán is. A segítségnek ez a része kerülne a legkevesebb költségbe, mert részben meglevő intézmények kihasználásával éretnék el, s a mennyiben kiegészítésekre volna szükség, hát egy teljes polgáriskola ez idő szerint félannyiba sem kerül, mint egy teljes középiskola.

— Milyen tanulók mennek a tanítóképzőkbe? A régi «jó» idők hagyományaként még mindig az van a köztudatban, hogy a tanítóképzők a középiskoláknak selejtes elemeiből szedik tanítványaikat, olyanokból, a kik más intelligens pályán nem tudnának boldogulni. A képzők tanárai ugyan már régebben és örömmel tapasztalták, hogy tanítványaik intelligentia tekintetében megütik azt az átlagot, a mi a középfokú iskolákban mutatkozik, de ezen, inkább egyéni tapasztalat mellett mégis megnyugtatóan hat az a statisztikai kimutatás, a melyet a «Magyar Tanítóképző» a dr. Kiss Árontól összegyűjtött adatokból állított össze, s a mely teljesen megerősíti a tanárok tapasztalatait. Az adatok az 1901/2. iskolai évre fölvelt növendékekre vonatkoznak.

Az állami tanítóképzőkbe főlve 639 növendék közül 405 a polgáriskola, 215 a gymnasium 4-ik osztályát végezte; 11 a felső népközpiskolát és 8 fölvételi vizsgálatot vétetett föl.

A polgáriskolából fölvettek közül

kitünő osztályzatú volt	13 ¹ / ₂ %
jeles	33 ¹ / ₂ %
jó	40 %
elégséges	13 %
	<hr/>
	100 %

A polgáriskolai tanulók előmeneteléről nem áll rendelkezésünkre általános statisztikai adat, de tanárember a nélkül is látja, hogy ama számok kedvezőbbek azoknál, a milyenek az általános átlagban szoktak lenni. Az maga, hogy a képzőkbe lépők között a kitünők többen vannak, mint az elégségesek, már eléggé bizonyítja ezt, mert tudvalevő, hogy az iskolákban általában az elégségesek szoktak többen lenni.

A középiskolákból jöttekre pontosabb összehasonlítást tehetünk, mert ott az előmenetel országos átlaga is ismeretes.

A középiskolai tanulók átlagos előmenetele:

jeles	6 ¹ / ₂ %
jó	19 ¹ / ₂ %
elégséges	53 %
elégtelen	21 %

A képzőkbe lépő középiskolai tanulók osztályzata:

jeles	7 %
jó	40 ¹ / ₂ %
elégséges	49 %
elégtelen	3 ¹ / ₂ %

Az elégtelenekre (számszerint 8) megjegyzi forrásunk, hogy közülök háromnak megvolt a 4-ik osztálybeli kielégítő bizonyítványa, de az 5-ik osztályban bukott; háromnak csak a latinból volt elégtelenje. Egészen jelentéktelen a képzőkbe lépő elégtelenek száma, az tehát ma, és már régóta nem a «bukottak aziluma», a mint még mindig szeretik emlegetni némelyek. Ha csak a 79% nem bukott középiskolai tanulót vesszük számba, akkor azokból 8% a jeles, 24¹/₂% a jó, 67¹/₂% az elégséges. Tehát a nem bukottaknak is a jó közepes eleme a túlnyomó a képzőkbe lépők között.

A 639 fölvett növendék közül 631-nek volt meg a szabályszerű iskolai előképzettsége s csak nyolcznál helyettesítette a fölvételi vizsgálatot az iskolai bizonyítványt. Érdekes, hogy csak tizenegyen jöttek felső népközpiskolából, holott a Népoktatási Törvény intentiója az volt, hogy ez az iskola szolgáltatassa a tanítóképzők növendékseregét.

Hasonló viszonyokat mutatnak a protestáns képzők. Ezekbe polgáriskolákból 9% kitünő, 24¹/₂% jeles, 37% jó és 30% elégséges lépett be; gymnasiumokból 6¹/₂% jeles, 39% jó, 54¹/₂% elégséges.

Elégtelen egy sem; és a 253 fölvelt között felső népiskolából jött 9, felvételi vizsgálatnál 12. A protestáns képzőknél az az érdekes, hogy a növendékek $\frac{2}{3}$ -a jött gymnasiumból és $\frac{1}{3}$ -a polgáriskolából, fordítva, mint az állami képzőkben.

A *r. kath. képzőknél* kedvezőtlenebb az arány. Kedvezőtlen először is azért, mert a 323 belépő növendék közül 76-ot vettek föl felvételi vizsgálatnál. Polgáriskolából belépett 1% kitünő, 12% jeles, 47% jó, 39% elégséges, 1% elégtelen; középiskolából $2\frac{1}{2}$ % jeles, 15% jó, 74% elégséges, $8\frac{1}{2}$ % elégtelen. Középiskolából valamivel több növendéket kaptak, mint polgáriskolából.

Legrosszabbak a viszonyok a *gör. kath. és gör. kel. képzőknél*. A kimutatott három intézet 132 fölvelt növendéke közül 62-nek nem volt meg a szabályszerű iskolai előképzettsége, hanem felvétellel véettek föl. A polgáriskolából 3% kitünőt, 14% jelest, 40% jót, 37% elégségest, 7% elégtelent vettek föl; a középiskolából 5% jelest, 15% jót, $77\frac{1}{2}$ % elégségest és $2\frac{1}{2}$ % elégtelent.

E két utóbbi csoport nem üti meg ugyan az átlagos mértéket, de legalább a gyöngébb közepes színvonalat eléri s így a hírénél mindenestre jobb. A két első csoport azonban, az egésznek $\frac{2}{3}$ -a, nemcsak eléri, hanem meg is haladja a középértéket. Ez biztató kilátást nyit a jövő tanítónemzedék színvonalára, s egyszersmind alaptalannak tünteti föl azoknak aggodalmát, a kik a nemsokára kiadandó új képzőintézeti tantervtől azért féltek, mert az követelményeit átlagos minőségű tanulókhöz szabja.

A tanítónőképzőkről már köztudomású, hogy azok válogathatnak a jeles minősítésű növendékekben. Forrásunk adatai szerint (államiakat és felekezetieket egybevéve) a fölvettek között volt 31% kitünő, 41% jeles, 22% jó és 6% elégséges. A kimutatásba fölvelt 480 növendék közül csak háromnak nem volt meg a kellő iskolai előképzettsége; 449 a polgáriskola, 20 a felsőbb leányiskola, 8 a gymnasium 4-dik osztályát végezte.

— **A tanfelügyelők fölmentése a statisztikai irnokságtól.**
A tanfelügyelői teendők közt a leginkább számon kérhető, a legmutatósabb, de egyuttal a legpasszivabb és legtöbb időt rabló munka volt az iskolai statisztika elkészítése. Ezt küszöbölte most ki Wlassics miniszter, hiven azon kimondott irányzatához, hogy a tanfelügyelőket lehetőleg az iskolák közvetlen felügyeletével és irányításával járó teendőkre tereli. Az 1902. évi 4120. elnöki sz. rendelet az óvó- és tankötelesek összeírásáról s a tankötelezettség teljesítéséről vezetendő statisztika összeállítását az erre legilletékesebb statisztikai hivatalra bizza; az adatgyűjtés elrendezése a községi eljárásokra van bízva; a közvetlen adatgyűjtést első sorban a tanítók végzik,

kivéve a városokat, a hol azonban szintén alkalmazhatók a tanítók. Falukon köteles a tanító erre vállalkozni, városon csak úgy, ha akar. A tanítóknak ezen munkáért külön napidíj jár.

— A főiskolai vacatiók túltengése ellen. Némely dolgok hajlandók a túltengésre. Az iskolai dolgok közül ez a hajlandósága leginkább a vacatióknak van meg. A kezdet és a vég: az elemi iskola és az egyetem mutatják leginkább a vacatió elharapódzását. Az elemi iskolákban a szülők indolentiája táplálja ezt a hajlamot; hogy az egyetemen mi táplálja azt nem firtatjuk, nem akarván senkit gyanúsítani, de tény az, hogy a féléves kurzusokat a meghízott vacatió nagyon kezdette már két-három hónapba beleszorítani. A mire a kellő lendületet megkapta volna a szorgalom, akkor már beleütődött a vacatió falába. Üdvös dolog a kiáradó vacatiót időnként a maga medrébe visszaszorítani. Ezt teszi egy most kiadott min. rendelet (1902 decz. 22, 84962. sz.), a mely szerint az előadásoknak a téli félévben *legalább* szept. 16-tól decz. 19-ig, a nyári félévben jan. 23-tól május 31-ig kell tartaniok. A beiratásoknak a leczkekönyvek láttatásával együtt szept. 1—15 és jan 7—22 között be kell végződniek. Utólagos beiratás okt. 14-ig, illetőleg febr. 18-ig lehetséges, ha késedelmének alapos okát mutatja ki a folyamodó. Ennek elbírálása az egyetemek rektorait és az akadémiák igazgatóit illeti. Későbbi folyamodások *föltétlenül* visszautasítandók. A mi ez utóbbi intézkedésnek hatályosságát biztosítja az, hogy a miniszter lemond arról a jogáról, hogy a határidőn túl folyamodóknak engedélyt adhasson. A beiratások halogatása nem az egyetlen, a hol a miniszterium discretionalis jogaként fenn van tartva egy utolsó kibuvó a szabályzatok alól. Vannak esetek, a mikor ez szükséges orvoslat a szabályzatok ridegsége ellen, de igen gyakran a fegyelmetlenség táplálói ezek a kibuvók; azonkívül sok oda nem illő dologgal szaporítják a központi kormányzat teendőit. A hol csak a méltányosság megengedi, mindenütt el kellene zárni az ilyen kibuvó ajtókat. A szóban levő esetben nyilvánvaló, hogy a ki a félévnek majdnem a közepéig kitolt kedvezményes beiratkozási határidőt elmulasztván, elveszti a félévét, azon nem esik olyan sérelem, a mit meg ne érdemelt volna.

— Psychologiai laboratorium. Az az irányzat, a mely a lelki élet jelenségeinek leírására s törvényeinek kutatására a természettudományok módszerét alkalmazza, nem nélkülözheti ezen módszernek legtermékenyebb és döntő erejű segédeszközét: a kísérletet. Hazánkban a lélektan ezen irányzatának már egész iskolája van, kiváló philosophusokkal, de a módszer alapvető részében; a kísérletezésben csak egy fiatal tudós munkálkodott. Ez *Ranschburg Pál dr.* idegorvos, a ki az elmekörtani klinika egyik szűk mellékhelyiségében rendezett

be magának laboratoriumot, de e kedvezőtlen feltételek között is már igen sok új adattal és eredeti készülékkel gazdagította a tudományt. Most Wlassics miniszter a gyógy-pædagogiai intézeteknek új otthont emelvén, ebben helyet adott Ranschburgnak egy psychophysikai laboratorium berendezésére is, a melynek anyagi támogatásáról a miniszter gondoskodni fog. A laboratorium elhelyezése igen szerencsésen van megoldva a gyógy-pædagogiai intézet keretében. A laboratoriumnak az intézet bőségesen szolgáltathat vizsgálati anyagot, s viszont az intézet nagy hasznát veheti, ha eljárásában exact tudományos vizsgálatok eredményeire támaszkodhatik. Tudvalevő, hogy a nem normális lélek állapotok vizsgálata nagy mértékben hozzájárul a normalis lélek folyamatainak a megvilágításához is, azért az általános lélektannak pædagogiai jelentőségénél fogva remélhető, hogy a laboratorium eredményeinek nem csupán a különleges gyógy-pædagogia, hanem az általános pædagogia is hasznát fogja látni.

— **Modern nyelvek a gymnasiumokban.** Mialatt mi csak vitá-zunk és elmélkedünk azon, vajjon a francia és az angol nyelvet lehetne-e a gymnasiumokban is tanítani, tőszomszédságunkban igen eredményes kísérletek folynak, melyeket egy kis jóakarattal hasznunkra fordíthatnánk. Bécsből ugyanis az a hír érkezik, hogy azok a kedvező tapasztalatok, a melyekkel a francia nyelvnek viszonylag kötelező tanítása két főgymnasiumban járt, a tanügyi hatóságot arra birták, hogy ezt a tanítást Bécsnek és Alsó-Ausztriának még több gymnasiumában bevette. Nem kevésbé biztatóan indult meg az angol nyelvnek tanítása a gymnasiumokban. Így, hogy csak egy-két adatot említsek, tavaly a Sophien-Gymnasiumnak 156 felső osztálybeli tanulója közül 112 tanult francziául, az idén pedig a Wiener Gymnasiumban 39-en jelentkeztek a francziára és 98-an az angolra. Megjegyzendő, hogy ezek az élő nyelvek, azonképen mint a birodalmi nyelvek, tárgyai az érettségi vizsgának, de a nyert érdemjegyek csak kedvező értelemben számíthatnak be. — Hogy az újtással járó és szükségelt tanerők fedeztessenek, Hartel miniszter ideiglenesen a következőket rendelte el: 1. a francia, olasz vagy angol nyelvből a német nyelvvel mint főtárgyból kapcsolatos tanképesítés a jövőben a realiskolákon kívül a gymnasiumokra is kiterjesztendő; 2. kísérletképen megengedhető a francziának vagy olasznak a latinnal mint főtárgyból való képesítés megadása, a mikor a görög mint melléktárgy szerepel.; 3. a modern nyelvek a többi képesítő-csoportokba is ajánlatnak mint kiegészítő tárgyak. — Mindezek az intézkedések arra vallanak, hogy odaát ezt a fontos reformot alapos megfontolás után valóstították csak meg, de most azután erélyesen tovább is fejlesztik, nem törődve azon túlkon-

servativ humanistáknak aggodalmaival, hogy ez a modern áramlat talán veszélyeztethetné a gymnasiumnak klasszikus jellegét.

Hogy ebben az irányban a közelben fog-e nálunk valami komoly lépés történni, vajjon ki tudná azt megmondani ma, a mikor minden időt és főt a fizetésrendezés foglal le. De a csira megvan. A mikor vagy két év előtt az angol nyelvnek tanítását a Tanáregyesületi Közlönyben, mint a következmények mutatták, elég bátor voltam megpendíteni, nem mertem remélni, hogy egy pædagogus előkelőségünk ezt a morzsát arra fogja méltatni, hogy felszedje. Az ügy érdekében hálás vagyok ezért is s bízom benne, hogy a mutatósabb lobogó védőszárnyai alatt az eszme nem fog többé elkallódni. *kf.*

— Mezőgazdasági főiskola nők részére. Igen fontos, a maga nemében páratlan és következményeiben szinte beláthatatlan kulturális hír érkezik Oroszországból. Szent-Pétervárott a földművelésügyi miniszterium megalakította az első gazdasági főiskolát nők részére. A három évre terjedő intézménynek célja általában a nőket gazdákká kiképezni, de a kiképzés a mezőgazdaságnak csupán egyes ágaiban: kertészet, méhészet, baromfi-, juh- és szarvasmarha-tenyésztés stb. is lehetséges lesz. A tanulmányokkal és a laboratoriumi kísérletezésekkel párhuzamosan gyakorlati munkálatok folynak majd egy mintagazdaságban. A főiskolába csak azok iratkozhatnak be, a kik leánygymnasiumot vagy más középfokú leányiskolát sikerrel látogattak; a főiskolát végzetteket pedig ugyanazok a jogosultságok illetik majd meg, mint a többi főiskolák férfi-hallgatóit; így nyitva állnak előttük a földművelésügyi miniszterium hivatalai, a korona-uradalmak állásai és a középfokú mezőgazdasági tanintézetek tanári állásai. Forrásunk szerint már eddig is 325, középiskolát végzett kisasszony jelentkezett. — Azzal, hogy a mezőgazdaság a női pályák körébe került, ezek igen örvedetesen gyarapodtak, mert ez a foglalkozás egészséges, a nő természeti hajlamának is megfelel és elég szépen jövedelmez. De ha a gazdasági főiskolára még fiúknál sem szükséges a gymnasiumi előképzés, akkor a leányoknál valóban még kevésbé. Nekem különben sincs bizalmam a leánygymnasiumok *jövőjében*, mert eltekintve attól, hogy még a fiúközépfokú iskolák is modern irányban fejlődnek, úgy látom, hogy amazoknál jó adag hiúság és divat játszik közre. Hisz ma akárhány szülő a «latintalan és francziás» leánygymnasiumba küldi gyermekét, mert ez bizonyára jobban hangzik és imponál, mint a leány-reáliskola, vagy egyszerűen a régi jó «felsőbb leányiskola». *(kf.)*